

RÁKOSI MÁTYÁS ÉS A SZIBÉRIAI SÁMÁNOK KALANDOK A LÉNA MENTÉN

Szibéria legnagyobb lélekszámú, török ajkú népe a jakut. Őseik – akik a Bajkál-tó vidékén élhettek – a többi török néptől eltérően nem nyugatra vonultak a mongol hódítók elől, inkább gondoltak egy merészet, és a Léna mentén északra költöztek. Később szinte az egész Északkelet-Szibériát benépesítették, és a sarkkörön túl is meghonosították lovas-nomád kultúrájukat. Jakutia (saját nyelvükön Szaha-szire) 3,1 millió km²-nyi területével Oroszország legnagyobb tartománya (Magyarország 32-szerese), ám mindössze 950 000 lakosa van (ebből 470 000 jakut, 36 000 tunguz, 370 000 orosz és ukrán)

SZIKLASZIRT ÉS KIS FOLYÓ
a Léna jobb partján
a Mokszogollók településsel szemközt
erdőségekben. Az amúgy sík vidéken ritkaság
az efféle sziklás képződmény (balra lent)

ROBERT, EVENKI KÍSÉRŐNK VODKÁT HINT
egy tunguz áldozófára (buga-mó)
nem messze a Pokrovszk közeli bulusz
(hóval teli) völgyhöz. A buga-mó „világfa”
a tunguzoknál a szellemvilággal való
kapcsolatot szimbolizálja

A Magyarországon tanuló jakut lány édesapja a Jakut Köztársaság törvényhozásának elnöke, országa talán legbefolyásosabb embere volt. Személyesen hívott meg a legnagyobb ottani eseményre, a nyári napfordulót ünneplő ihiakra. Így persze diplomatáknak kijáró fogadtatásban volt részem a jakutszki reptéren.

Ez daliásan hangzik, ám ha Kelet-Szibériába indulunk, nem árt eszünkbe vésni, hogy e Léna menti, hatalmas köztársaság bővelkedik ugyan látványokban, csak épp a nagy távolságok és a sarkkörü körülmények okán az utazás méregdrága. Már maga a Jakutszkig szóló repülőjegy is szinte teljesen kimerítette a költségvetésemet. (Csak a Moszkva–Jakutszk-út többbe kerül, mint a Budapest–New York-járat!)

Nem mindennapi nehézségek

Jakutföldön persze semmi sem hétköznapi. Hagyjunk fel például azzal a reménnyel, hogy némi zötykölődés révén bárhová eljuthatunk egy harc-edzett UAZ terepjárón! A nyolc hónapos tél alatt ugyan könnyebb utazni, hiszen a folyókat vastag, útnak is használható jégpáncél fedi, ám a hőmérséklet néha mínusz 60 Celsius-fok alá is eshet! Nyáron azonban a folyók túl sekélyek, így alig hajózhatók, az utak pedig szinte mocsárrá változnak az örökfagy felső rétegének szezonális olvadása miatt. Ilyenkor marad a repülőgép, s bár a szovjet időkben néha még a repésztörő tunguzok is repülővel jártak a járásközpont boltjába a tajgából, a 90-es évek végére a helyi járatokra szóló jegyek többbe kerültek, mint Európában.

A Nap köszöntése

A Léna menti Jakutszkot a hódító kozákok alapították 1632-ben. Széles utcái mentén ma már csupa modern ház sorakozik. Nyoma sincs a régi, fából készült erődnek (osztrog), a templomoknak, boronaházaknak. Az egyetlen, igen rossz állapotú faház a város szélén áll: ez a jakut néprajzi gyűjteménynek helyet adó múzeum.

Jakutszk közel van a sarkkörhöz, így nyáron éjszaka is világos van. A Napot köszöntik a legfőbb eseményen, a kumiszünnepen is. A jakutok még éjszaka a város stadionjában gyűlnek össze, körtáncokat járnak, népdalokat énekelnek. Amikor a ceremóniamester elkiáltja magát: „Kel a Nap!”, tenyerét mindenki a látóhatáron felbukkanó égitest felé emeli.

A régiek ekkor egy fehér kancát áldoztak a lovak isténének, Gyöhhögőjnek, ám manapság csak a frissen fejt kancatejjel, a kumisszal szentelik meg az állatot. Innen ered az ünnepség neve: ihiak, azaz szóróáldozat.

Másnap elmegyek a helyi bazárba, ahol üzbég és tadzsik árusok turkesztáni dinnyét kínálnak, persze méregdrágán. Helyben krumplin és káposztán kívül szinte semmi sem terem meg a zord időjárás miatt, ezért mindent repülővel hoznak, mert a vonat csak Tindáig (Amúr Tartomány) jut el a Bajkál–Amúr-vasútvonal (BAM) mentén. Vészesen soványodó pénztárcám láttán én is csak krumplit és káposztát veszek. (Tanulság: Jakutföldre csak az utazzon, aki nem riad vissza a nélkülözéstől!)

A Lénán és a tajgában

Pokrovszk. Egy helyi evenki (tunguz), Robert(!) motorcsónakján kifutunk a Lénára. (A tunguzok Jakutia legnagyobb kisebbsége, több mint 30 ezren vannak, de mára inkább jakutul vagy oroszul beszélnek.) A Lénát a jakutok csak Ulakan Örűsznek, Nagy Folyónak hívják, de Vlagyimir Iljics Lenin is e folyamtól kölcsönözte vezetéknevét. A Bajkál-tó közelében ered, és 1600 kilométeres utat megtéve éri el a Jeges-óceánt.

Árral szemben a motor visz, ám folyásirányban már evezünk, ugyanis a benzin is igen drága. De így legalább jut idő a part menti sziklákat böngészni, ahol ősi jávorszarvas- és bikarajzok tűnnek

fő. Aztán bevesszük magunkat a végtelen tajgaerdőbe, amely itt korántsem egyhangú: vízeséseknél, sziklaszirteken, a nyári, majd 30 fokos melegben is hóval teli völgyekben járunk. A fagyott talaj csak pár centi mélyen enged fel, így egy-egy veremben ilyenkor is megfagy az étel: ez a jakutok természetes hűtőszekrénye. És annak ellenére, hogy főleg marha- és lóhúst esznek, a sok folyó okán remek halételeket is készítenek. Az egyik különlegesség a tong-balik, azaz a fagyasztott-szeletelt hal. Amikor pedig egy forráshoz érünk, tisztelünk jeléül szalagokat kötözünk a fákra, és egy üveg vodkát is szétlocsolunk...

JAKUT SÍROK A NAM FELÉ Vezető úton (OROSZUL NAMCŰ, JAKUTSZKTÓL 85 KM)

A kis házikószerű sírokban laktak a néphit szerint a halottak szellemei, bár az orosz hódítás után (17. század) a legtöbb jakut névleg pravoszláv felekezetű lett (balra)

A NYÁRI NAPFORDULÓ NAGY ÜNNEPÉN (IHIAK)

sok jakut gyűlik össze a nap üdvözlése szertartására. Egy ló-kikötő és egyben áldozó fa magasodik ki a várakozó tömegből. Az emberek Nap felé tartott tenyerrel köszöntik a felkelő égitestet (fent)

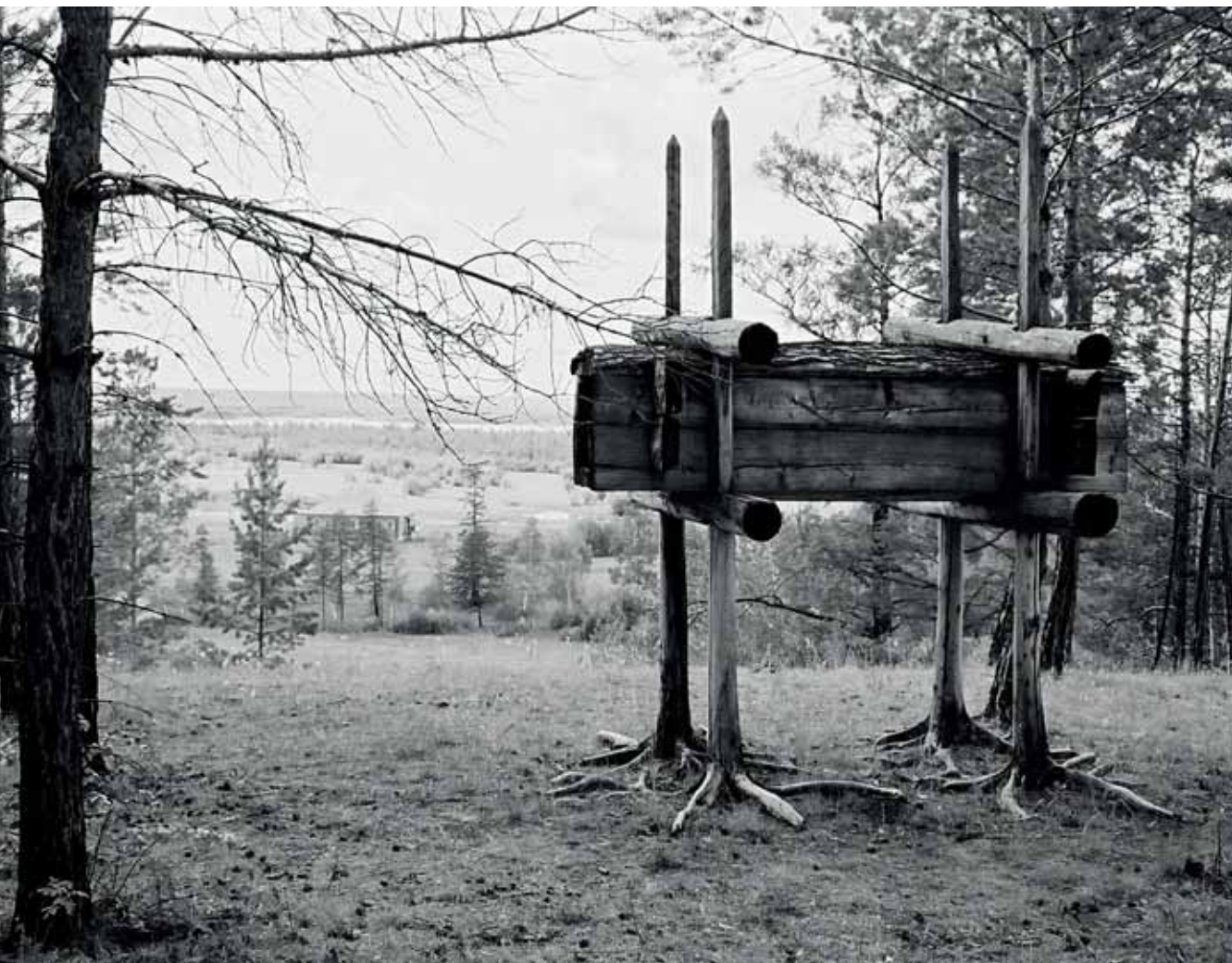

Szúnyog, kasza, honleány

Újra Jakutzkban. Az a hír járja, hogy a közeli Gornij Ulusz (Hegyi Tartomány) felé még járhatók az utak, és nemsokára indul oda egy kisbusz. Komoly hegy persze nincs arrafelé, de mivel kissé ki-magaslik a jobbára sík vidékből, az utak szárazab-bak, a pangóvíz ritkább, és ezért az örökfagy fölötti nyári sár sem akadályozza annyira a közlekedést.

A jakutok a tajgai tavak közelében felégették az erdőket, s a mesterséges legelőkön a lovak még a téli fagyokban is képesek kikaparni a hó alól a táplálé-kukat. Az itteniek a boronaházak melletti, sárból tapasztott istállóban tartják marháikat, s nyár-időben szabadtéri füstölők mellett ücsörögnek, hogy védjék magukat a szúnyogok ellen. A dőb-benetes szúnyogfelhő pedig néha olyan sűrű, hogy árnyékot vet a földre!

A réteken folyik a kaszálás, hiszen télen nyolc hónapig kell takarmányozni a jószágot. Amúgy a jakut kaszák egész Szibériában igen híresek. Az oroszok már a 17. században csodájára jártak a jakut kovácsok acéljának. A falu szélén pravoszláv sí-rokra bukkanok. Bár a jakutokat hivatalosan meg-térítették, még ma is hisznek a jó és rossz szellemekben. A tűzhely szellemét még a lakótelepi lakásokban is megetetik. A sírokon a kereszt mel-lett ott sorakoznak a sámán segítő szellemei. Az erdő mélyén van egy sámánsír, de senki sem mer a közelébe menni. Kísérőm fényképet vesz elő, melyen egy helyi orosz kutatócsoport tagjai láthatók a sírhely mellett. Elmondása szerint már senki sem él közülük...

PRAVOSZLÁV JAKUT SÍR, de a kereszt mellett a segítő szellemeket képeit is felfestették. A sámánok ezeket a segítő szellemeket idézték meg, amikor dobbal transzállapotha kapcsolatba léptek a szellemvilággal

JAKUT MESEMONDÓ IDÉZÉS

Több ezer soros eposzait egykor furcsa énektechnikával (kiliha) adták elő. Egy jakutzki múzeumban Gavril Koleszov színész idézi a jakut mesemondók előadasmódját

JAKUT SÁMÁNSÍR REKONSTRUKCIÓJA

egy jakut hagyományos életet bemutató skanzen erdejében (Szuottu, orosz Szottyincü). Az igazi sámánsírok az erdő mélyén álltak, és a jakutok babonából messziről elkerülték őket. Az utolsó jakut sámánok az 1950-es években haltak meg (balra)

 Gazdasági rádió FM 105.9
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR
A rádióban vendégünk a témáról:
SOMFAI KARA DÁVID
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

A helyi kutatóintézetben azzal fogadnak, hogy egy jakut hölgy már többször is keresett. Szinte vég-szóra betoppan, és izgatottan kérdezi, valóban magyar vagyok-e? Kiderül, édesanyja félig magyar. A nagypapája a szatmári Jáknajmátráról származott, és az I. világháborúban esett fogságba. Aztán beállt a Vörös Hadseregbe, ettől remélve szabadulást. Mint „felszabadító” érkezett Jakutföldre, ahol meg-nősült, jakut lányt vett feleségül. Mikor haza sze-retett volna költözni, nacionalistának bélyegezték, és munkatáborba küldték. A Léna partján, egy kis falucska temetőjében nyugszik. Megígérem, utá-najárok, és ha élnek még rokonai Szatmárban, hí-rül viszem, hogy messze, a Léna partján, a jakutok földjén alusza örök álmát Somogyi István, a „ja-kutok veje”.

A főnök felesége

Egyik leghíresebb 20. századi antropológusunk, Diószegi Vilmos – bár nagyon szeretett volna – sosem jutott el erre a vidékre, ám egyszer remek, bár rövid távú információforrásra talált. Még az 1950-es évek elején Németh Gyula jakut nyelvórákat tartott

az ELTE Török Filológiai Tanszékén. A dolognak híre ment, és egy nap a Magyar Kommunista Párt első titkára, Rákosi Mátyás felesége is ellátogatott az órára. Feodora Fjodorovná nem a turkológia érdekelte, hanem maga is jakut volt, az Oljokma folyó mentéről származott. Mivel más tananyagot nem ta-láltak, egy jakut nyelvű pravoszláv Bibliából olvas-tak az órán. Ennek végén az egyik diák, Diószegi Vilmos arról kezdte faggatni Feodora asszonyt, lá-tott-e jakut sámánt gyermekkorában. Sztálin legjobb magyar tanítványának felesége lelkesen válaszolt, és még azt is elárulta, hogy az ő családjában is voltak sámánok. Megígérte, legközelebb bővebben is beszám-ol róluk. Másnap azonban már a Budapestre telepített szovjet belbiztonsági tiszték jelentek meg az egyetemen. A bibliaolvasást betiltották, és Diószegit is megfenyegették, aki állítólag a mosdóban bújt el, amikor a mit sem sejtő Feodora asszony újra felke-reste a szeminaristát, hogy jakut sámánóseiről meséljen. Később Rákosit és feleségét is kirepítette a történelemből a sorskerék, ám Diószegi továbbra sem kapott engedélyt, hogy Jakutföldön kutathasson.

SZÖVEG ÉS KÉP: SOMFAI KARA DÁVID

LATIN-AMERIKAI VÁNDORLÁSOK

Az utóbbi évszázadokban Latin-Amerika történelmét főképp a bevándorlás alakította: spanyol konkvisztádoroktól afrikai rabszolgákig, szíriai kereskedőktől német háborús bű-nösökig a legkülönbözőbb csoportokat sodorta a történelem az Újvilág spanyol és portu-gál nyelvű felébe. Az utóbbi fél évszázadban azonban inkább a kivándorlás került előtérbe

Bevándorlókól kivándorlók

Kolumbusz 1492-es expedíciójával a világtörténe-lemben páratlan méretű népiirtás vette kezdetét. Az indiánok körében véghezvitt vérengzések, az azték és inka magaskultúrák romba döntése és lakóik kény-szermunkára fogása, valamint a spanyolok által behurcolt járványok tömeges elterjedése következté-ben a teljes amerikai kontinens 30 millióra becsült őslakos népessége egy bő évszázad alatt tizedére csök-kent. Latin-Amerikában csak a 20. század elejére laktak újra annyian, mint Kolumbusz érkezésekor – beleértve ebbe a két időpont közt eltelt négy évszázadban érkezett összes betelepülő leszármazottait is!

Az erős bevándorlás az 1950-es évekig tartott, ám az utóbbi fél évszázadban az időről időre súlyos gazdasági nehézségekkel küzdő térség egyre kevésbé számított vonzó helynek a világ többi részéhez vi-szonyítva: több lett a kivándorló, mint a bevándorló.

Az országelhagyók eleinte a térségen belül mozogtak, a fejlettebb országokba (Argentína, Venezuela, Costa Rica) igyekeztek, majd az 1990-es évektől egyre nagyobb távolságokra in-dultak. A hagyományosan mexikóiakat és kari-biakat vonzó Egyesült Államokban megjelentek a dél-amerikaiak is, és Európa több országában is népes latin-amerikai közösségek alakultak ki. Je-lenleg kb. 28 millió latin-amerikai születésű ember él a születési országán kívül. Túlnyomó többségük (18,5 millió fő) az USA-ban lakik, amelyet a sorban Spanyolország (2,5 millió fő) és Argen-tína (1 millió fő) követ.

BOLÍVIAI BEVÁNDORLÓK
utcabálja Buenos Airesben

„A MÁSZÁS
FRUSZTRÁL, FÁJ
ÉS IDEGILEG
KIKÉSZÍT.”

„ENNEK ELLENÉRE SZERETEM.”
HANWAG ProTeam: Ursula Wolfgruber hegymászó

ROCK KATEGÓRIA | ROTPUNKT GTX®

Mászásra alkalmas, technikai hegymászócipő alpesi körülményekhez, sziklás és kombinált utakra vagy akár a sziklákra való feljutáshoz. Speciális Hanwag technikával gyártott, robusztus, strapabíró cipő.

www.hanwag.de

